

ACTEDO
Centrul de Acțiune pentru
Egalitate și Drepturile Omului

AVOCATURA PRO BONO – indicator al funcționării profesiei într-o democrație reală

Rezumat

Serviciile juridice *pro bono*, sau avocatura *pro bono*, se referă la asistența juridică oferită în mod gratuit de către avocați persoanelor vulnerabile, fără mijloace financiare sau care fac parte din grupuri marginalizate.

Deși dezvoltată de mulți ani în țări cu tradiție democratică, în unele dintre ele existând și facilități fiscale pentru astfel de servicii *pro bono*, în România, munca *pro bono* în domeniul juridic nu este reglementată, nefiind însă nici interzisă, dar practica este rar întâlnită. În același timp, din experiența organizațiilor neguvernamentale ce acordă diferite tipuri de sprijin în domeniul drepturilor omului și incluziunii sociale, nevoia de servicii juridice din partea celor mai vulnerabili și discriminați cetățeni este mare în România și neacoperită, ducând la o situație sistematică de lipsă de acces la justiție pentru cei vulnerabili.

Spre deosebire de ajutorul public judiciar, care este un serviciu oferit de stat în anumite cauze penale, sau în cauze civile pe criteriul lipsei mijloacelor financiare, serviciile juridice *pro bono* se acordă la inițiativa avocatului în cauze ce țin, în esență, de drepturile omului și care privesc persoane care aparțin unor grupuri vulnerabile, discriminate. În centrul muncii *pro bono* e avocatul și conștiința acestuia, ca profesionist indispensabil al cetății democratice.

Solicităm profesiei avocaților din România, prin structurile sale de organizare și decizie, și în consultare cu organizații ale/ce acordă sprijin persoanelor vulnerabile, **să ia în discuție și să reglementeze acordarea de servicii juridice *pro bono* pentru cauze ce țin de drepturi fundamentale și accesul egal la justiție pentru persoane ce aparțin unor grupuri vulnerabile**. Scopul reglementării trebuie să fie încurajarea practicii. Astfel, obținerea ajutorului trebuie să se facă în urma unei proceduri simple, ce reflectă esența caracterului liberal al profesiei, și care să nu pună obstacole birocratice în ceea ce privește accesul la acest serviciu.

Reglementarea asistenței juridice *pro bono* și scopul ei, precum și jurisprudența specifică (cazuri emblematice de drepturile omului) din alte țări și din România trebuie ulterior predate în facultățile de drept, în paralel cu un rol mai important acordat drepturilor omului, nu doar ca materie, ci și ca principiu guvernator al tuturor materiilor dreptului într-o democrație, iar apoi aprofundate în cadrul Institutului Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților, ajutând astfel avocații să conștientizeze rolul important pe care-l pot juca în comunitate.

Posibilitatea și practica efective de a acorda servicii juridice *pro bono* de o manieră care să servească interesul asigurării accesului la justiție al tuturor, mai ales al celor vulnerabili, este adevăratul indicator al trecerii examenului democrației pentru profesia avocaților.

Ce înseamnă *pro bono*?

Pro Bono (din lat. *pro bono publico*, adică *pentru binele public*) reprezintă o activitate voluntară, realizată în beneficiul comunității. Deși termenul este folosit în mai multe contexte, în domeniul juridic acesta se referă la asistența juridică oferită în mod gratuit persoanelor vulnerabile, fără mijloace financiare sau care fac parte din grupuri marginalizate.

În România, munca *pro bono* în domeniul juridic nu este reglementată. Statutul profesiei de avocat nu menționează dar nici nu interzice munca juridică *pro bono*, prin faptul că nu există un tarif minim de onorariu avocațial, stabilit prin lege. Aceasta ca urmare a faptului că **Decizia nr. 3564/27.03.1999 a Consiliului Uniunii Avocaților din Romania prin care s-au stabilit tarifele unice minime de onorarii avocațiale unice pe țară a fost anulată de Consiliul Concurenței în 2011, acesta interzicând stabilirea de tarife și onorarii minime, considerând că acestea reprezintă o practică anticoncurențială. Ca urmare a acestei decizii, prevederile¹ referitoare la stabilirea de tarife minime de onorarii unice pe țară au fost abrogate. În prezent, conform art. 128, alin. 1 al Statutului profesiei de avocat, "Onorariile se stabilesc liber între avocat și client, în limitele legii și ale prezentului statut. Este interzisă fixarea de onorarii minime, recomandate sau maxime, de către organele profesiei, de către formele de exercitare a profesiei de avocat sau de către avocați".**

Codul deontologic al avocaților din Uniunea Europeană, adoptat de Uniunea Națională a Barourilor din România (UNBR), prevede însă că misiunea avocatului merge dincolo de interesul clientului și include îndatoriri și obligații față de public, pentru care această profesie este "un mijloc esențial de apărare a drepturilor omului în fața Statului și a altor puteri din societate"². Astfel, deși expresia *pro bono* nu este direct menționată în codul deontologic, acesta face referire directă la rolul și responsabilitatea avocatului de a apăra interesul public.

De altfel, activitatea *pro bono* în domeniul juridic este o practică puternic încurajată de către Uniunea Europeană, ONU și de alte organizații internaționale, ca o măsură necesară pentru a spori accesul la justiție pentru toți și de a întări sistemul de justiție, prin colaborarea și coordonarea cu alți furnizori de asistență juridică (paralegali, clinici juridice universitare)³.

Pro Bono și asistența judiciară publică

Există o distincție clară între munca *pro bono* și asistența judiciară publică (subvenționată de stat). Deși ambele inițiative servesc interesul public și promovează accesul la justiție, în cazul asistenței judiciare publice, avocatul este plătit de către stat pentru serviciile sale, chiar dacă cu o sumă mult mai mică decât în mod obișnuit, sumă stabilită printr-un protocol încheiat între UNBR și Ministerul Justiției⁴. În cauzele

¹ Articolul 58 litera e) al Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, precum și art. 94 din Statutul profesiei de avocat.

² Art. 1.1 - Misiunea avocatului, Decizia UNBR Nr 1486/2007, disponibilă la: <http://unbr.ro/ro/codul-deontologic-al-avocacilor-din-uniunea-europeana/> (link-urile accesate la 18.10.2015).

³ UNDP (2005) *Programming for Justice: Access for All*.

⁴ Protocolul din 2015, în vigoare, este disponibil aici: <http://unbr.ro/ro/raporturi-institutionale/raporturi-cu-ministerul-justitiei/>.

pro bono însă, inițiativa vine din partea avocatului, care renunță la onorariul său pentru serviciile juridice prestate.

Cum funcționează asistența judiciară publică

Asistența judiciară publică este un drept fundamental, garantat de Constituția României⁵. Sistemul de asistență judiciară publică este organizat de UNBR în cooperare cu Ministerul Justiției și vizează, în principal, acele cauze penale în care apărarea este obligatorie potrivit dispozițiilor Codului de Procedură Penală sau potrivit dispozițiilor din legi speciale, sau orice altă situație în care organul judiciar consideră necesară desemnarea unui apărător din oficiu; de asemenea, acesta vizează orice alte cauze decât cele penale, ca modalitate de acordare a ajutorului public judiciar în condițiile legii sau la solicitarea organelor administrației publice locale⁶.

Pentru probleme ce nu aparțin de dreptul penal, unde apărarea este obligatorie în anumite situații prevăzute expres, ajutorul public judiciar se acordă în anumite condiții stabilite prin OUG nr. 51/2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă. Prin ajutor public judiciar în materie civilă se înțelege atât plata onorariului avocatului cât și a experților, traducătorilor, interpreților și executorilor judecătorești, precum și unele scutiri, reduceri, amânări și eșalonări ale taxelor judiciare⁷. În afara unor cauze specifice legate de vulnerabilitate și în legătură cu aceasta (ex. copii, persoane cu dizabilități etc.)⁸, principalul criteriu pentru acordarea ajutorului public judiciar în materie nepenală este cel al situației economice a solicitantului, adică imposibilitatea acestuia de a face față cheltuielilor necesare apărării unui drept sau interes legitim al său în justiție⁹.

Conform Statutului profesiei de avocat¹⁰, asistența prin avocat curpinde:

- asistența extrajudiciară, care include acordarea de consultații în vederea inițierii ori soluționării unui litigiu pentru care legea prevede ajutorul public judiciar, sau, după caz, în vederea inițierii unei proceduri judiciare, arbitrale ori administrativ-jurisdicționale în cazurile prevăzute de lege și întocmirea documentelor pentru inițierea unei proceduri judiciare, inclusiv a unei proceduri prealabile obligatorii sau facultative, după caz;
- asigurarea reprezentării și asistenței procesuale în fața instanțelor judecătorești și a altor organe de jurisdicție, în condițiile legii.

Ajutorul public judiciar se poate acorda oricând în cursul judecății și se menține pe etapa procesuală respectivă¹¹. Pentru a obține ajutorul public judiciar în exercitarea unei căi de atac, trebuie făcută o nouă

⁵ Art. 24, Constituția României.

⁶ Art. 71 alin. 1, Legea 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat.

⁷ Art. 6, OUG 51/2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă.

⁸ Idem., art. 8¹.

⁹ Idem., art. 4.

¹⁰ Art. 151.

cerere¹², care, dacă este depusă în termen de 10 zile, poate întrerupe o singură dată termenul pentru exercitarea căii de atac. Dacă hotărârea pronunțată în cauza pentru care s-a încuviințat ajutorul public judiciar este supusă recursului, asistența avocațială se extinde și pentru redactarea recursului și susținerea acestuia. Se poate solicita ajutorul public judiciar și doar în etapa de recurs¹³.

De ce e nevoie de pro bono în plus față de ajutorul public judiciar?

a) Praguri minime de obținere a ajutorului public judiciar foarte scăzute

Ajutorul public judiciar se acordă persoanelor al căror venit mediu net lunar pe membru de familie este sub 300 de lei, și este decontat în proporție de 50% pentru cei al căror venit lunar este sub 600 de lei în ultimele două luni anterioare depunerii cererii¹⁴. Cele două praguri sunt extraordinar de scăzute (prin raportare la salariul minim brut pe economie, care a ajuns la 1050 lei în 2015), acestea fiind în plus și micșorate în 2011 de la 600, respectiv 800 de lei¹⁵. Maniera de dovedire a stării materiale se face cu un număr impresionant de documente¹⁶, aceasta îngreunând simțitor întreg procesul de obținere a ajutorului. Aceste praguri ar trebui ridicate, iar procesul de obținere a ajutorului ar trebui facilitat. Spre exemplu, în Franța, este scutită de la necesitatea dovedirii venitului persoana care este înregistrată ca primind beneficii sociale de la Fondul Național de Solidaritate sau care primește venitul minim pentru integrare ocupațională¹⁷ (presupunem că motivul scutirii e legat de faptul că statul a certificat deja condiția sa materială și datele există în sistem deja). În plus față de nevoia de creștere a paletei de potențiali beneficiari ai ajutorului public judiciar, devine cu atât mai mult necesară intervenția *pro bono* a avocaților în acest context în care **persoane sărace nu se încadrează pentru a obține ajutorul public judiciar sau nu au capacitatea să îndeplinească toate cerințele birocratice ca să-l obțină.**

b) Victimele discriminării sunt afectate de prezenta reglementare

O restricție relevantă de la acordarea ajutorului public judiciar se referă la faptul că, în conformitate cu art. 17, alin. 3 al OUG nr. 51/2008, “ajutorul public judiciar poate fi refuzat atunci când solicitantul pretinde despăgubiri pentru atingeri aduse imaginii, onoarei sau reputației sale, în condițiile în care acesta nu a suferit vreun prejudiciu material [...]” Acest tip de restricție afectează în mod direct victimele discriminării, în cazul cărora deseori nu se poate dovedi existența unui prejudiciu material (ex.

---

¹¹ Art. 12, alin. 1, OUG nr. 51/2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă.

¹² Idem., art. 13.

¹³ Art. 13¹, OUG nr. 51/2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă.

¹⁴ Idem., art.8.

¹⁵ Prin art. 1 alin. 2, Legea 251/2011 pentru modificarea [Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 51/2008](#) privind ajutorul public judiciar în materie civilă.

¹⁶ Acestea sunt enumerate la art. 154 din Statutul profesiei de avocat.

¹⁷ Latham&Watkins LLP (2012) *A Survey of Pro Bono Practices and Opportunities in 71 Jurisdictions*, p. 77, disponibil la: <http://www.probonoinst.org/wpps/wp-content/uploads/a-survey-of-pro-bono-practices-and-opportunities-in-71-jurisdiction-2012.pdf>.

afirmații discriminatorii făcute în public, restrângerea sau împiedicarea accesului la servicii, educație etc.) și denotă o filozofie a dreptului foarte puțin integrată cu ideea de protecție a demnității umane.

Dincolo de faptul că o astfel de restricție ar trebui eliminată din OUG nr. 51/2008, cu atât mai mult devine relevantă munca *pro bono* în cazurile de discriminare. În mod tradițional, activitatea *pro bono* s-a manifestat în cazuri unde încălcarea drepturilor se produce împotriva unor grupuri respinse de societate și în legătură cu acest lucru, sau în situații ce țin de violență de gen. Mai precis, **avocatul *pro bono* acționează în cauze ce țin de schimbare și justiție socială.**

c) O rată mică de acordare a ajutorului public judiciar

Dacă ideea din spatele ajutorului public judiciar, ca de altminteri și cea din spatele activității *pro bono*, este de a crește nivelul de acces la justiție, este în mod evident cu atât mai necesară munca *pro bono* în România cu cât **numărul cazurilor care beneficiază de ajutor public judiciar, raportat la numărul de cauze din sistem, este infim.**

Astfel, în 2013 spre exemplu, în alte domenii decât cel penal, s-a acordat asistență juridică gratuită în 5.193 de cauze la toate instanțele din România (în afara Înaltei Curți de Casație și Justiție) și în toate stadiile procesuale, cu implicarea a 7.251 avocați (e posibil ca beneficiarii să fi fost în unele cazuri aceiași la diferite stadii procesuale).¹⁸ Conform Raportului anual privind Starea Justiției din același an, la nivelul judecătoriilor, tribunalelor și Curților de Apel, în alte domenii decât cel penal, s-au înregistrat 1.960.859 cauze noi (în afara celor existente din anii anteriori),¹⁹ adică aproape două milioane de cauze. Conform statisticilor Eurostat²⁰, în 2013 rata persoanelor în risc de sărăcie sau excluziune socială era de 40.4% pentru România. Deși nu există o relație directă între aceste cifre (statistica judiciară lasă mult de dorit ca nivel de detaliu și utilitate, cu precădere în România), corelația este îndeajuns de relevantă pentru a arăta faptul că **ajutorul public judiciar nu aduce vreo diferență semnificativă în creșterea accesului la justiție al celor vulnerabili sau marginalizați.** Spre comparație, în același an în Franța, cu a cărei reglementare a asistenței judiciare publice se aseamănă cea din România, s-au înregistrat 2.761.554 cauze în materie civilă și s-a acordat ajutorul judiciar în 542.686 cauze din domeniul civil și administrativ.²¹ Adică de 100 de ori mai multe cauze decât în România. Aceasta și în contextul în care rata persoanelor în risc de sărăcie sau excluziune socială în Franța în 2013 era de 18.1%, conform

¹⁸ Ministerul Justiției, *Răspuns Nr. 112176/31.01.2014 către Centrul de Resurse Juridice, Anexa 3B.*

¹⁹ Calcule făcute în baza cifrelor prezentate în raport, Consiliul Superior al Magistraturii, *Raport privind starea justiției în 2013*, disponibil la: http://www.csm1909.ro/csm/linkuri/08_05_2014_67235_ro.pdf.

²⁰ Eurostat, *People at risk of poverty or social exclusion*, disponibil la: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion.

²¹ Ministère de la Justice, *Les chiffres-clés de la Justice 2014*, disponibil la: http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_stat_livret_final_HD.pdf.

Eurostat²², precum și a faptului că în Franța există o implicare solidă a avocaților în activități *pro bono*, pe lângă ajutorul public judiciar acordat de stat.²³

Situația avocaturii *pro bono* în România

În România, munca juridică *pro bono* este **puțin răspândită și deseori neînțeleasă**. Unul din motivele pentru care există această situație este lipsa unei tradiții în acest sens, spre deosebire de alte state precum SUA, Marea Britanie sau Franța, care au început încă din anii '70 să ofere asistență juridică *pro bono* în paralel cu sistemul de ajutor public judiciar oferit de către stat prin lege²⁴. Istoric, munca *pro bono* s-a dezvoltat de la o activitate informală, *ad hoc*, la o practică instituționalizată în multe țări, distribuită printr-o structură organizațională elaborată, formată din asociații profesionale, societăți civile de avocați, ajutorul public judiciar în sine și entități non-profit²⁵. În România însă, puțini avocați realizează activități *pro bono*²⁶.

Pe de altă parte, nevoia de servicii ale avocaților în slujba celor mai vulnerabili, dar și pentru un nivel al apărării drepturilor fundamentale specific democrațiilor, se manifestă în primul rând în zona drepturilor omului, unde este nevoie atât de expertiză și reprezentare juridică cât și de o anumită înțelegere a problemelor specifice acestei arii de drept și o specializare a avocatului în acest sens. De cele mai multe ori, cele două nevoi sunt suplinite prin colaborarea dintre avocați și organizații neguvernamentale *care asistă persoane vulnerabile* din perspectiva încălcării drepturilor fundamentale. Din păcate, organizațiile neguvernamentale din România rareori oferă și servicii juridice prin avocat, deși acestea sunt absolut necesare.

În luna mai 2015, Centrul de Resurse Juridice a derulat o documentare privind situația serviciilor de asistență juridică și de reprezentare de care beneficiază organizațiile neguvernamentale care deservește grupuri vulnerabile. Documentarea s-a realizat prin trimiterea unui chestionar ce acoperea diferite aspecte: dacă au acces la servicii de asistență juridică și de reprezentare, dacă plătesc pentru ele, dacă s-a întâmplat să nu poată răspunde nevoilor de asistență juridică ale beneficiarilor și care au fost consecințele, dacă consideră că e nevoie de mai multă asistență juridică și de reprezentare în instanță pentru a asigura respectarea drepturilor persoanelor aparținând grupurilor vulnerabile/discriminate, etc.

²² Eurostat, *People at risk of poverty or social exclusion*, disponibil la: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion.

²³ Latham & Watkins LLP (2012) *A Survey of Pro Bono Practices and Opportunities in 71 Jurisdictions*, pp. 76-81, disponibil la: <http://www.probonoinst.org/wpps/wp-content/uploads/a-survey-of-pro-bono-practices-and-opportunities-in-71-jurisdiction-2012.pdf>.

²⁴ Mullerat, Ramon & Brennan, Daniel (2011) *Corporate Social Responsibility: The Corporate Governance of the 21st Century*, Kluwer Law International, 2011.

²⁵ Cummings, Scott L., (2004) *The Politics of Pro Bono*, UCLA Law Review, Vol. 52, No. 1.

²⁶ Scott, Kandis (2004) *Decollectivization and Democracy: Current Law Practice in Romania*, The George Washington International Law Review, vol. 36, nr. 4, p. 817, disponibil la: <http://international.vlex.com/vid/decollectivization-democracy-romania-62055893>

Chestionarul a ajuns la 73 de organizații din toată țara – inclusiv filiale (organizații selectate în funcție de activitatea acestora/lucrul cu grupuri ce ar putea fi discriminate), s-a trimis o revenire prin e-mail și au răspus 33 de organizații, având 32 răspunsuri valide (o organizație a considerat că nu se potrivește cercetării, dat fiind că acordă servicii prin parteneri locali), adică o rată de răspuns de aproape 44%, ceea ce poate fi considerată o rată de răspuns mare.

Organizațiile care au răspuns chestionarului lucrează cu/pentru următoarele grupuri vulnerabile/discriminate:

- Persoane infectate cu HIV/bolnave SIDA;
- Adolescenți și tineri din grupuri vulnerabile;
- Emigranți, imigranți și resortisanți;
- Copii aflați în dificultate și familiile lor, copii în risc de abandon școlar sau care au abandonat școala, copii victime ale violenței (fizice, sexuale, emoționale), persoane tinere în situații de risc din cauza bolilor cronice, tulburărilor de comportament și adicțiilor, copii cu părinți plecați la muncă în străinătate, tineri care părăsesc sistemul de protecție, copii cu probleme de sănătate mintală, copii din familii defavorizate socio-economic, copiii străzii;
- Victime ale traficului de persoane;
- Victime ale violenței de gen (violență domestică, sexuală, copii și tineri martori la violența de gen);
- Persoane vârstnice abandonate și aflate în situații de risc;
- Deținuți;
- Romi, romi săraci/excluși;
- Persoane fără adăpost, consumatori de droguri injectabile, persoane ce practică sexul comercial, persoane fără adăpost care și-au pierdut actele de identitate;
- Părinți/însoțitori ai copiilor și tinerilor cu dizabilități;
- Persoane cu venituri scăzute și nivel educațional redus;
- Persoane LGBTI (lesbiene, gay, bisexuale/i, trans, intersex);
- Persoane beneficiare ale serviciilor de sănătate sexuală și de reproducere, discriminate pe orice criterii;
- Victime ale torturii sub regimul comunist;
- Grupuri vulnerabile din cadrul migranților;
- Persoane cu dizabilități, persoane adulte cu dizabilități intelectuale și probleme de sănătate mintală și familiile acestora;
- Persoane cu boli cronice, tuberculoză și membrii de familie ai acestora;
- Persoane vulnerabile din mai multe perspective (ex. consumatori de droguri injectabile infectați cu HIV/bolnavi de SIDA).

Deși excluziunea socială este un fenomen cu multiple fațete ce are nevoie de soluții complexe, de foarte multe ori inclusiv juridice, majoritatea covârșitoare a organizațiilor care au răspuns chestionarului nostru

nu au un serviciu juridic permanent prin care să poată răspunde până la capăt nevoilor beneficiarilor, iar altele nu acordă în niciun fel asistență juridică. Cele care acordă și asistență juridică sau reprezentare în instanță depind de regulă de existența destul de sporadică a unor proiecte care să le permită plata serviciilor juridice sau de disponibilitatea de voluntariat a avocaților, de regulă foști colaboratori plătiți, sau prieteni, sau membri ai asociației/parte din grupul vulnerabil. Unele organizații menționează alte organizații ce oferă servicii juridice prin avocat la care au trimis victimele sau cu care au colaborat, însă și acestea sunt puține și rar menționate (APADOR-CH, Centrul de Acțiune pentru Egalitate și Drepturile Omului - ACTEDO, Coaliția Antidiscriminare, Centrul de Resurse Juridice, Asociația ANAIS).

Este extrem de îngrijorător faptul că 24 din 33 de organizații au menționat în mod direct sau au explicat că nu au putut răspunde ele ca organizații nevoii de asistență juridică în toate cazurile în care aceasta a fost necesară (uneori au trimis spre alte ONG-uri care au putut oferi aceste servicii), în primul rând din lipsă de fonduri, cu consecințe directe asupra victimelor.

Problemele sesizate în cazuri care nu au beneficiat de asistență juridică sau în cazul cărora ar fi nevoie de asistență/reprezentare în plus, au fost:

- întreruperea tratamentului antiretroviral,
- salarizarea asistenților personali,
- încălcarea confidențialității,
- accesul la servicii medicale și sociale,
- cazuri de calomnie și insultă,
- înregistrări tardive ale nașterilor,
- încredințarea copiilor în caz de divorț,
- reprezentarea în instanță la stabilirea unei măsuri de protecție,
- cazurile de trafic,
- relațiile contractuale ale persoanelor cu dizabilități cu patronatul,
- obținerea unui spațiu locativ (locuințe sociale) adecvat numărului de membri ai familiei,
- intrarea în legalitate cu privire la spațiul locativ deținut,
- femeii care se întorc din concediul de creștere a copilului în special,
- asistență pentru persoane cu dizabilități care au nevoie de reprezentare în proceduri civile,
- asistență pentru persoane cu dizabilități mintale pe care familia vrea să le excludă de la moștenire,
- situații de hărțuire la locul de muncă,
- sprijin în relația cu autoritățile.

Consecințele menționate de pe urma insuficienței/lipsei asistenței au fost :

- imposibilitatea de a obține despăgubiri financiare;
- presiuni asupra victimelor pentru a renunța la plângeri (abuz fizic/psihic);

- asistență juridică neadecvată pe toată durata procesului penal;
- lipsa de încredere în sistemul juridic;
- schimbarea încadrării juridice de la trafic de persoane într-o încadrare corespunzătoare unei infracțiuni cu elemente comune (ex. pornografie) dar pedepse mai reduse pentru traficanți;
- violența de gen: continuarea expunerii persoanei în cauză la violențe repetate, sau respingerea cererii pentru ordin de protecție sau ordinul nu include și copiii, agresorul rămâne în libertate, sau victima nu obține daune/nu-și accesează drepturile;
- victimele au renunțat la cazuri;
- întârzierile plății asistentului personal și neacordarea de asistent personal în anul următor;
- abuzuri neraportate;
- privarea de acces la diferite servicii – în special medicale;
- pierderea locuințelor;
- întârzieri majore în obținerea unor drepturi;
- au trebuit să accepte situația;
- persoanele nu au mai întreprins demersurile legale disponibile pentru apărarea drepturilor;
- femeile victime ale violenței domestice amendate pentru conduită sau care au pierdut procesele și au fost nevoite să achite avocatul din oficiu;
- acces limitat la justiție și informații juridice.

Un alt motiv invocat legat de dificultatea lucrului cu avocați este lipsa de specializare pe diferite domenii (ex. azil, violență domestică, violență sexuală, documente de identitate ale persoanelor trans, drepturi sexuale și reproductive).

Toate organizațiile care s-au exprimat cu privire la nevoia de asistență juridică pentru a asigura respectarea drepturilor persoanelor vulnerabile (30 de răspunsuri) au considerat că e nevoie de mai multe astfel de servicii, sau de o calitate sporită în general. Unele organizații spun că nu oferă deloc dar au nevoie, altele spun că nu fac față nevoilor sau că nu au resursele necesare pentru toate nevoile, altele ar vrea să lucreze cu organizații specializate care să ofere și servicii juridice, o organizație se referă la o mai bună informare a populației.

Redăm câteva citate mai jos:

Considerați că ați avea nevoie de mai multă asistență juridică pentru a asigura respectarea drepturilor persoanelor din grupurile vulnerabile/discriminare?

“Da, având în vedere complexitatea cazurilor de trafic, dar și faptul că anumite cazuri se finalizează după 4 ani. Avocații din oficiu au foarte multe cazuri, nu ajung să cunoască toate aspectele unui dosar și nu reușesc să stabilească/construiască o relație cu beneficiarul. Din păcate, resursele financiare ale asociației sunt limitate/insuficiente pentru a acoperi nevoile juridice ale tuturor beneficiarilor” (ADPARE – Asociația pentru Devoltarea Practicilor Alternative de Reintegrare și Educație)

“Avem nevoie nu numai de asistență juridică pentru persoanele cu dizabilități, ci și pentru organizațiile persoanelor cu dizabilități. Legislația existentă nu se implementează, iar deciziile autorităților sunt adeseori abuzive” (Dizabnet – Rețeaua Prestatorilor de Servicii pentru Persoanele cu Dizabilități)

Nu există prevederi care să interzică expres asistența juridică *pro bono*, însă actele normative care reglementează modul de exercitare a profesiei de avocat includ anumite prevederi conexe dreptului la onorariu. În acest sens, există prevederi detaliate asupra obligației de a încheia un contract de asistență juridică, care să includă onorariul avocatului.

Avocatura *pro bono*, spre deosebire de avocatul din oficiu sau Avocatul poporului, nu este o instituție reglementată de lege, ci este o inițiativă a avocatului care decide să realizeze activitățile specifice profesiei de avocat fără remunerație, depunând efortul necesar pentru a identifica soluții pentru problema juridică prezentată de clientul său. Avocatura este o profesie liberală, iar independența este unul dintre principiile și necesitățile fundamentale ale acesteia. Însă, în absența unei reglementări specifice, sau măcar a unei recomandări din partea UNBR, este pusă sub semnul întrebării posibilitatea efectivă a avocaților de a face *pro bono*, inhibând în realitate această activitate.

Pornind de la faptul că dreptul este arta binelui și a echității – *jus est ars boni et aequi*, reglementarea responsabilității profesionale a fiecărui avocat de a furniza servicii juridice *pro bono* pentru grupurile defavorizate va susține și încuraja această practică, respectând, astfel, dreptul fiecărei persoane la un proces echitabil și accesul liber la justiție conceput ca drept al oricărei persoane de a se putea adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime. O astfel de reglementare ar veni, de asemenea, în sprijinul menținerii și întăririi eficacității apărării drepturilor omului și libertăților fundamentale prevăzute de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, prin articolul 6 - dreptul la un proces echitabil și accesul liber la justiție.

Cum și ce fac alții?

În **Franța**, munca *pro bono* este dezvoltată de către Barou, care a creat mai multe programe pe lângă asistența juridică gratuită subvenționată de stat. De exemplu, *Accès au Droit* este un program voluntar, prin care se oferă consultanță juridică gratuită, indiferent de venitul solicitanților. O altă inițiativă este *Barreau de Paris Solidarité*, prin care au fost înființate mai multe centre permanente de asistență juridică gratuită, un autobuz al solidarității care străbate cartierele Parisului oferind consultanță juridică și numeroase parteneriate cu diverse asociații din domeniul drepturilor omului sau umanitare. De asemenea, Baroul a creat un Fond de donații unde atât avocați cât și ONG-uri pot depune candidaturi pentru a finanța diverse proiecte relevante, precum și Comisia Pro Bono, având scopul de a crea o platformă de schimb de informații și bune practici între avocații *pro bono*²⁷.

---

²⁷ Latham & Watkins LLP (2012) *A Survey of Pro Bono Practices and Opportunities in 71 Jurisdictions*, pp.76-81 și <http://www.avocatparis.org/commissions-ouverte-pro-bono>.

De cealaltă parte a Atlanticului, Barourile naționale din **Canada și Statele Unite ale Americii** încurajează în mod activ practica *pro bono* în rândul avocaților, acordând premii avocaților care prestează cele mai multe ore de asistență juridică *pro bono* pe an, precum și promovându-le acestora munca și rezultatele²⁸. Lider în acest domeniu este Baroul statului New York care, începând din 2012, **solicită candidaților la examenul de admitere în profesia de avocat să fi prestat un număr de cel puțin 50 de ore *pro bono* înainte să se prezinte la examen, ca o condiție pentru a deveni avocat**²⁹.

Acestea reprezintă doar câteva exemple, practica avocaturii *pro bono* regăsindu-se în democrații în general.

Ce propunem

- **Introducerea unei reglementări în Legea avocaturii și Statutul profesiei avocatului prin care fiecare avocat să fie încurajat să dedice un număr de ore, sau un procent din numărul de cazuri** (în funcție de anumite bareme legate de câte cazuri are fiecare avocat anual sau de alte criterii relevante) **muncii *pro bono***. Cazurile *pro bono* ar trebui declarate Baroului, permițând crearea unui sistem de control, care însă nu ar trebui să fie un obstacol birocratic sau disuasiv în vreun fel. Ar fi de asemenea ideal să se acorde stimulente pentru cei care realizează activități *pro bono*, sau pentru cei care realizează astfel de activități într-un procent sporit față de minimul recomandat.
- În contextul reglementării *pro bono*, este imperativ **a se specifica prin reglementare ce anume se înțelege prin cauze *pro bono***. În acest sens, considerăm că reglementările American Bar Association (Model Rule 6.1 – Voluntary Pro Bono Publico Service)³⁰ trebuie să servească drept exemplu și pentru România în ceea ce privește situațiile efective pe care le acoperă prin diferite maniere de asistență, avocatura *pro bono* trebuind să aibă ca scop contribuția la democratizarea dreptului, atât în substanță, cât și în practică, și prin el a societății românești. Astfel, în SUA, Regula 6.1 spune că serviciile *pro bono*, în cuantum de cel puțin 50 de ore pe an, ar trebui acordate în următoarele situații:

(a) furnizarea majorității orelor fără remunerație sau așteptarea să existe remunerație către:

(1) persoane cu resurse limitate; sau

²⁸ Spre exemplu, pagina web a Asociației Barourilor din Canada: <http://www.cba.org/CBA/groups/probono/>.

²⁹ Regula 520.16 din Regulamentul Curții de Apel New York, disponibilă împreună cu o serie de întrebări și răspunsuri la: <https://www.nycourts.gov/attorneys/probono/FAQsBarAdmission.pdf>.

³⁰ Disponibilă la http://www.americanbar.org/groups/probono_public_service/policy/aba_model_rule_6_1.html.

(2) organizații caritabile, religioase, civice, comunitare, guvernamentale și educaționale în chestiuni ce sunt menite în primul rând să răspundă nevoilor persoanelor cu resurse limitate; și prin

(b) furnizarea oricăror servicii adiționale prin:

(1) furnizarea de servicii juridice fără remunerație sau la un nivel de remunerație redus substanțial indivizilor, grupurilor sau organizațiilor care urmăresc apărarea drepturilor civile, libertăților civile sau drepturilor de interes public, sau organizațiilor caritabile, religioase, comunitare, guvernamentale și educaționale în chestiuni ce țin de promovarea scopurilor lor organizaționale, în cazuri în care plata onorariului standard ar epuiza resursele organizației sau ar fi în vreun alt fel inadecvată;

(2) furnizarea de servicii juridice la un onorariu substanțial redus persoanelor cu resurse limitate; sau

(3) participarea la activități pentru îmbunătățirea legii, a sistemului legal sau a profesiei juridice.

În plus, avocatul ar trebui să contribuie în mod voluntar pentru a sprijini organizațiile care acordă servicii juridice persoanelor cu mijloace limitate.³¹

- Considerăm că în România **activitățile pro bono trebuie să acopere drepturile fundamentale, sprijinirea organizațiilor care oferă servicii persoanelor vulnerabile și lucrul avocaților împreună cu acestea, sprijinirea persoanelor ce aparțin unor grupuri vulnerabile;**
- Solicităm profesiei avocaților din România, prin structurile sale de organizare și decizie să **reglementeze activitatea juridică pro bono** în sensul încurajării acesteia. Reglementarea trebuie să se facă cu consultarea tuturor actorilor relevanți, de la avocați individuali, la persoane vulnerabile și ONG-uri care lucrează cu și pentru acestea, până la firme de avocatură. Principalul scop al reglementării trebuie să fie acordarea de servicii *pro bono* în cauze specifice care țin de incluziunea și accesul la justiție al celor vulnerabili, iar maniera de obținere a acestui serviciu trebuie să fie simplă, cu formalități care să nu fie în vreun fel disuasive și care să reflecte spiritul liberal al profesiei. În centrul muncii *pro bono* e avocatul și conștiința acestuia, ca profesionist indispensabil al cetății democratice.
- **Reglementarea pro bono și scopul ei**, cât și jurisprudența specifică (cazuri emblematic de drepturile omului) din alte țări și din România **trebuie ulterior predate** în facultățile de drept, în paralel cu un rol mai important acordat drepturilor omului, nu doar ca materie, ci și ca principiu guvernator al tuturor materiilor dreptului într-o democrație, iar apoi aprofundate la Institutul Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților, ajutând astfel avocații să-și conștientizeze rolul important pe care-l pot juca în comunitate.

³¹ American Bar Association, ABA Model Rule 6.1., disponibilă la:
http://www.americanbar.org/groups/probono_public_service/policy/aba_model_rule_6_1.html.

Posibilitatea și practica efective de a acorda servicii juridice *pro bono* de o manieră care să servească interesul asigurării accesului la justiție al tuturor, mai ales al celor vulnerabili, este adevăratul indicator al trecerii examenului democrației pentru profesia avocaților.

Documentul a fost elaborat de Centrul de Acțiune pentru Egalitate și Drepturile Omului – ACTEDO, Asociația Salvați Copiii- Filiala Iași și Centrul de Resurse Juridice

Persoane de contact:

Delia Niță, Manager Program Antidiscriminare, Centrul de Resurse Juridice, delia@crj.ro, +40 729 120 383

Iulia Pascu, Membru Fondator, ACTEDO, iulia.pascu@actedo.org, +40 757 307 928

Ioana Nistor, Jurist, Salvați Copiii – Filiala Iași, ioana.nistor@salvaticopiii.ro

Material elaborat în anul 2015 în cadrul proiectului "Monitorizarea drepturilor omului prin mecanisme internaționale" finanțat prin granturile SEE 2009-2014, în cadrul Fondului ONG în România, www.fondong.fdsc.ro și implementat de Centrul de Resurse Juridice. Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția granturilor SEE 2009-2014.

Pentru informații oficiale despre granturile SEE și norvegiene accesați www.eeagrants.org.